

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 4 Nisan, 1929

Sayı: 123

Musahabe

“Mimar Sinan,, İhtifalleri Münasebetile

Bu hafta martın otuzbirinci pazar günü, koca Mimar Sinan'ın vefatının 341 inci yıl dönümüne tesadüf ediyordu. Bu vesile ile Edirne'de, Kırklarelinde, Tekirdağ'da, Lüleburgazda ihtifaller yapıldığını, konferanslar verildiğini, hatta Tekirdağ'da ve Lüleburgazda en güzel caddelerden birinin «Sinan Caddesi» diye atlandırıldığını gazeteler yazdı.

Trakya Türklerinin millî san'at-kâr hakkında gösterdikleri hürmet ve takdire karşı mütehassıs olmamak kabil değildir. Filhakika koca Sinan, eski Osmanlı imparatorluğunun hemen her sahasını, feyyaz dehasının yarattığı yüzlerce eserlerle donatmıştır; lâkin bu eserlerin en kıymetlisi «Edirne»deki «Selimiye» değil midir? «Edirne»nin «Türk» olduğunu ve her şeye rağmen Türk kalacağını anlatan bu abideyi yaratan san'at-kâr böyle bin bir ihtifale lâyıktır! insanlığın uzun asırlardan beri yer yüzünde yarattığı mahdut mimarî şaheserlerinden biri olan bu eser, Türk milletinin medeniyet ve san'at sahasındaki yüksek kabiliyetine yıkılmaz bir delildir.

İki sene evvel Türkmimarisi ve bilhassa Türk camileri hakkında tetkikatta bulunan bir Fransız mütehassısı, «Sinan»ın Türk san'atı tarihindeki büyük rolünü pek iyi göstermişti: «Sinan»ın san'at telâkkileriyle garp ronesansına hâkim olan telâkkiler arasında pek sarıh münasebetler vardır. «Sinan» Bizans'ın «orta kurun» devri san'atını ihmal ederek, «Ayasofya»'yı «ilk kurun» dehasının bir eseri gibi telâkki etti. Ondan evvel Bayazıt camiini yapan «Mimar Kemaleddin» de aynı yola girmişti; fakat bu telâkki «Sinan»ın eserleriyle kemal mertebesine erişmiş oldu...

Yalnız Türk san'atı noktasından değil, belki bütün cihan san'atı noktasından bu kadar büyük bir mevkie malik olan bu dâhî san'at-kârımız hakkında şimdiye kadar yalnız bir günlük ihtifaller yaptık; ve ancak bir saatlik kısa ömürlü konfranslar verdik. Halbuki hayatı, eserleri, san'atı hakkında derin ve etraflı tetkiklerde bulunmak, mütehassıslar için, halk için ayrı ayrı büyük eserler neşretmek, yani

koca Sinan'ın dehasını lâyıkıyla anlamak ve anlatmak, bizim için millî bir vazife idi. Halbuki bugün Sinan hakkında malûmat almak isteyen bir genç, onun hakkında yazılmış hiç bir monoğrafi bulamaz.

Bir aralık «Mimar Sinan muhipleri cemiyeti» ismile bir cemiyet kurulmuş olduğunu da hatırlıyorum. Fakat bütün bu teşebbüslerden ciddî bir netice çıktığını maalesef göremedik... İşte fikir sahasındaki zafımız, her işte olduğu gibi burada da kendini gösteriyor!

Bütün kalbimizle temenni ediyoruz ki bu gibi ihtifaller yalnız bir günlük geçici nümayişlerden ibaret kalmasın; namına ihtifaller yaptığımız büyük adamları tanımak ve tanıtmak için ruhlarda bir heyecan uyandırsın. Yoksa, yalnız boş kelimelerden ibaret konferanslar ve ilmî kıymeti olmayan makaleler, o büyük adamlarımızın ruhlarını rencide etmekten başka bir şeye yaramaz...

KÖPRÜLÜZADE M. FUAT

Eski Zaman Ruhları

Bugünkü Ruhlar...

Nakleden: VAHİT

Zaten hediye makamında tak-
tim edilse bile en güzel büstler
ekseriya reddolunurlar. Bunlar
meyanında şaheserler bile muhas-
sas oldukları kimseler tarafından
umumiyyetle bir hakaret gibi
telekki olunurlar. Sanaatkâr buna
katlanmalı ve bütün zevki, bütün
mükâfatı da ancak iyi yapmak
hususunda bulmalıdır.»

Artistlerin münasebette olduk-
ları halka ait olan bu ruhî tahlil
pek zevkime gidiyordu; her halde
Rodin'in öğramış olduğu mahzu-
niyetlerin de şu istihzaya dahlü
tesiri olduğu muhakkaktır.

Dedim ki:

— Üstat, heykeltraşların ca-
nını sıkacak şeyler meyanında biri
var ki onu unutuyor gibisiniz.
O da kafası hiç bir mana ve
ifadeyi haiz olmayan ve yahut
onda bir ahmaklık zahir ve bariz
olan bir müşterinin büstünü yap-
maktır.»

Rodin güldü ve cevaben:

— Bu can sıkacak bir şey
sayılmaz, dedi. Fîlvaki unutma-
yınız ki benim şiârım şu dur:
«Tabiat daima güzeldir», onun bize
gösterdiğini anlamak kâfidir.
Bana ifade ve manadan mahrum
bir çehreden bahsediyorsunuz.
Böylesi bir artist için mevcut

değildir. Onun indinde her insan
kafası alakabahştır. Bir heykel-
traş, meselâ, bir sîmâdaki latafet-
sizliği lâyikiyle belli eder, yahut
âlemin karşısında gösterişli tavrur-
lar almak düşüncesine dalmış
olan bir ahmağı temamlile tas-
vir edebilirse işte o zaman güzel
bir büst vücuda gelmiş olur.

Zaten, mahdut bir aklü diray-
et dedikleri şey ekseriya ancak
inkîşafına müsait bir talim ve
terbiye almadığından dolayı mün-
keşif olmamış olan bir vicdan
ve şuurdan ibarettir ki o halde
de çehre, sanki bir örtüye bürün-
müş bir zekâ manzarai esrarengiz
ve cazibedarını arzeder.

Hasılı, ne deyim? en manasız
kafada bile gene hayat vardır ve
bu ise âlî bir kudrettir ve şahe-
serler ibdâina müsait tükenmez
bir maddedir.

* * *

Bir kaç gün sonra *Rodin*'in
atelyesinde en güzel büstlerinden
bazılarının kalıplarını gördüm,
ve bu fırsattan istifade ederek
bunların kendisinde uyandırılmakta
oldukları hatıraları sordum.

Meselâ *Victor Hugo*'su te-
feküratına dalmış, alını garip
bir surette çizgilerle oyulmuş,
saçları kafa tasından fıskıran be-
yaz alevlere müşabih ve darma-

dağlık olduğu halde orada duru-
yor idi. Adeta modern, derin ve
patırdılı olan şairâne teheyyücün
müşahhas timsali idi.

Rodin dedi ki:

— *Victor Hugo* seksen yaşına
girdiği zaman şerefine yapılan
merasim vesilesile kendine tak-
tim olunmuş idim. O sırada orta
derecede bir heykeltraş bu büyük
şairin heykelini yapmak üzere
onu otuz sekiz defa önünde oturt-
muş ve nihayet oldukça fena bir
heykel vücuda getirmiş idi. Biraz
çekinerek ben de kendisini tasvir
etmek arzusunda bulunduğumu
söyleyince kaşlarını fena halde
çatarak:

«Sizi çalışmaktan men'edemem,
dedi, fakat şimdiden söyleyim ki
önünüzde vaziyet almayacağım.
İtiyadatımdan hiç birini sizin için
değiştirmeyeceğim: işinize nasıl
gelirse öyle yapın.»

Şu halde geldim, re
benim yapacağım / ykele ait işi
teshil için çarçabuk bir çok kro-
kiler çizdim. Bundan sonra takım-
larımı ve bir miktar çamuru ge-
tirdim. Lâkin bütün bu alât ve
edevat ile ortalığı kirletmemek
için balkona yerleştirdim, halbuki
Victor Hugo dostlarıyla beraber
salonda oturduğu için vazifenin
nakadar müşkil olduğunu tasavvur

edersiniz. Büyük şaire dikkatle bakıyordum, tasvirini hafızamda tutmağa çalışıyor ve gördüğümü çamurla tespit etmek üzere dera-kap balkona koşuyordum. Fakat ekseriya yolda intibalarım zaifliyor idi, bir derecede ki yerime avdetimde hiç bir şey yapmağa cesaret edemeyerek tekrar modelimin yanına dönüp gitmek iztirarında kalıyordum.»

Bunun üzerine Rodin beni garip bir taş parça an bir camekânın önüne götürdü. Bu parça bir kemer anahtar taşı, bina methallerinde kapının inhinasını muhafaza için mimarların kapı merkezine derç ve ithal ettikleri kamalardan biridir. Bu taşın ön yüzünde taş parçasının şekline göre yanak ve şakaklar boyunca yontulmuş bir insan çehresi menhut idi.

Büyük heykeltraş dedi ki:

— Bu anahtar taşını şaire ittihaf olunmuş bir âli binanın methalinde tasavvur ediniz.»

O güzel manzarayı tasavvur ve tehayyül etmekte güçlük çekmetim. Victor Hugo'nun muazzam bir kemerin bütün ağırlığına istinatgâh olacak olan alını, bir devrin bütün müfekkire ve bütün faaliyetinin müstenit olmakta bulunduğu dehaya bir remz ve alâmet olurdu.

Gene Rodin bana hitap ederek:

— Bu fikri, onu icra mevkiine koymak isteyecek olan mimara veriyorum, dedi.»

Bunun yakınında ve Rodin'in atelyesinde meşhur hicviyeci *Henri Rochefort*'ın yarım heykelinin bir kalıbı var idi.

Alını tıpkı arkadaşlarile muttasıl dövüşen bir çocuk alını gibi yumruklarla kabarmış olan, sanki bir ihtilâl işareti gibi sallanır ve yangın ikaina muktedir bir perçemi haiz olan, ağzı istihza ile bükülmüş ve çene sakalı da tehevürden kıvranmış bulunan, mütemadî bir isyan içinde olan, tenkit ve cidal fikrini de teşahhus ettiren bu ihtilalci kafası malûmdur. Muasır zihniyetin büyük bir kısmı onun siması üzerinde in'ikâs ediyor...

Rodin sözüne devam etti:

— *Henri Rochefort*, kalem münakaşalarile şöhret bulan bu büyük gazeteci önümde vaziyet almağa muvafakat etmişti. Okadar şen bir karihası var idi ki onu dinlemek büyük bir zevk idi. Fakat bir lahza bile rahat durmıyordu. Meslekimin icap ettirdiği dikkat ve itina ile istihfaf ediyor, ve bir celsede ilâve ettiğim çamur parçasını öbür celsede çıkarmakla vakit geçirdiğimi gülerek söylüyor idi.

Bir müddet sonra onun büstü zevk erbabının takdirlerine mazhar olunca, o da onların sitayişlerine temamilen iştirak etti, fakat eserimi onun evinden alup götürdükten sonra onu tadil ettiğime zahip oldu. Hakikatta ise bu esere bir tırnak ucu bile dokundurmamış idim.»

Bunun üzerine Rodin bir elini büstün perçemi, diğer elini de çene sakalı üzerine koyarak:

— Şu halinde sizde ne gibi bir tesir uyandırıyor, dedi?

— Adeta bir Roma imparatorunu andırıyor.

— Benim de size söyletmek istediğim işte bu idi. Hiç bir vakit

klâsik Latin tipini *Rochefort*'da olduğu kadar saf görmedim.»

Bu esnada Rodin'in bir eseri daha gözümün önüne geldi ki o da *Dalou*'nın Luxembourg müzesinde mahfuz olan büstüdür.

Mağrur ve meydan okuyan bir kafa, ince bir boyun, sık ve karışık bir sakal, buruşuk bir alın, sert kaşlar, sebatkâr bir demokrata lâıyk hararetli ve kibirli bir tavur. Diğer taraftan da geniş ve asîl gözler, şakakların resmedilişinde de güzelliğin bu iştıyaklı âşıkını keşfettiren nazik inhinalar!

Sorduğum bir suale cevaben Rodin bu büstü *Dalou*'nun bir umumî afivden istifade ederek İngiltereden avdet ettiği sırada yapmış olduğunu söyledi, ve dedi ki:

— *Dalou*, büyük bir artist idi; heykellerinin bir çoğu, onları XVII ci asrımızın en güzel gruplarile bir ayarda kılabilcek zinetkâr bir vasfû hâli haizdirler.

Resmî bir vazife ve memuriyet ihrazını arzu etmek zafını gösterecek kadar ikbalperest olmasa idi yalnız şaheserler ihtas eylemiş olurdu. Halbuki kendisi cümhuriyetimizin bir *Le Brun*'i olmak, adeta bütün muasır artistlerin bir müdürü kesilmek emelini besliyor idi. Buna muvaffak olmadan öldü.

İki san'at aynı zamanda icra olunamaz. Faydalı münasebetler peyda etmek ve bir rol oynamak hususunda sarf olunan bütün faaliyeti insan Sanaat sahesinde kaybeder. Hile ve fitneciler ahmak değildir: bir artist onlara rekabet etmek isterse onlar kadar çabalaması lâzım gelir, ve bu sebeple çalışmağa hemen de vakti kalmaz.

Zaten kim bilir? Eğer *Dalou* daima atelyesinde kalup ta işine rahatca devam etmiş olsa idi şüphesiz öyle harikalar vücade getirmiş olurdu ki güzellikleri birdenbire herkesin gözlerine çarpar ve elde etmeğe olanca maharetini sarfu istimal etmiş olduğu o bedîî hakimiyeti belki de efkârı âmme ona lââyık görürdü.

Maamafih onun ikbalperestliği büsbütün de beyhude olmadı, çünkü *Hôtel de Ville* denilen şehremanetindeki nüfuzu sayesinde ki zamanımızın en yüksek şaheserlerinden birine nail olduk. İdarî komisyonların muhalefetine rağmen büyük merdivenin tezyinatını *Puvis de Chavannes*'a sipariş ettiren odur. Bu büyük nâkışın bina duvarlarını nasıl lâhutî bir şiir ile tenvir ve tezyin etmiş olduğu ise malûmunuzdur.»

Bu son kelimeler *Puvis de Chavannes*'ın büstü hakkındaki mükâlemeyi hararetlendirdi.

Şu tasvirdeki müşâbehet o adamı tanımış olanlar indinde hakikaten müheyyiştir.

Rodin sözüne devam ile dediki:

— Başını yüksek tutardı. Sağlam ve yuvarlak olan kafa taşı sanki bir miğfer taşımak için yapılmıştı. Kabarık olan göğsü adeta zırh ile kaplanmağa alışmış gibi idi. İnsan onu şeref ve namusu kurtarmak için *Pavie* şehrinde ve birinci *François*'nın yanında harbetmekte olduğu halde tasavvur etmekten bir haz duyar.»

Filhakika onun büstünde eski aristokrat neslinden olduğu zahirdir; geniş olan alın ile muhteşem olan kaşlar onun bir filozof olduğunu gösteriyor, ve

geniş fezalarda hâkim bulunan sükûnetli nazarı da büyük zinetkârı, o ülvî menazır nâkışını tanıttırıyor.

Modern artistler meyanında hiç biri yoktur ki Rodin'in daha ziyade takdirine ve daha heyecanlı hürmetine mazhar olsun.

Birden bire bağırarak:

— Düşününüz ki bu adam aramızda yaşadı, dedi. Düşününüz ki sanatın en şa'saalı devirlerine layık olan bu dâhî bizimle konuştu, ben onu gördüm ve elini sıktım. Bana adeta *Nicolas Poussin*'in elini sıkışım gibi geliyor.»

Ne güzel söz! Muasır bir adamın simasını maziye doğru geri götürerek o hengâmda en ziyade parlamış olan artistlerden birine müadil kılmak, ve o yarım ilâh ile olan maddî teması düşünerek müteessir olmak, bundan daha rikkat veriçi bir hürmetkârlık var mıdır?

Rodin tekrar söylemeye başlayarak:

— *Puvis de Chavannes* benim yaptığım büstü beyenmedi ve bu dabenim sanaatkâr hayatımda oğradığım mahrumiyetlerden biri oldu. Benim onun bir karikatürünü yaptığımı hükmetti. Halbuki onun hakkında duyduğum bütün şevk ve hürmeti bu eserimde ifade etmiş olduğuma eminim.»

Puvis de Chavannes'in büstü bana kezaik *Luxembourg* müzesinde bulunan *Jean - Paul Laurens*'in heykelini hatırlattı.

Bunda baş yuvarlak, çehre müteharrik ve müteheyyic, hemen de şiddetli nefes alıyor gibi: o cenup ahalisindendir, simasında eski devir adamlarına mahsus ve

haşın bir ifade var; gözleri pek uzak hayalât ile meşgul gibi görünüyor: insanların kuvvetli ve mütehevvir olduğu yarı vahşî devirlerin nâkışıdır.

Rodin dedi ki:

— *Laurens*, benim en eski dostlarımdan biridir. Bu büyük artist *Panthéon*'nın duvarını tezyin eden nakış icra ettiği sırada bu levhada *Sainte Geneviève*'in ölümünde hazır bulunan *Merovenjien* muhriplerinden birini nakış için beni *Model* itti haz etmişti.

Bana karşı mahabbette daima sadık kalmıştır. «*Calais Eşrafı*» hakkındaki siparişi bana verdiren o dur. Her halde bunda pek çok kazanmış da olmadım, çünkü tunc-tan yaptığım altı şahsı bir şahıs için bana teklif edilen fiata teslim ettim. Fakat beni en iyi eserlerimden birini ihdasa sevk etmiş olduğundan dolayı kendisine derin bir surette minettarım.

Onun büstünü büyük bir mahzuziyetle yaptım. Kendisini ağzı açık olarak tasvir ettiğimden dolayı beni dostâne muaheze etti.

Kafa tasının şekline nazaran kendisinin eski İspanya Vizigotları neslinden olması pek muhtemel bulunduğunu ve bu simada ise alt çenenim çıkıntılı olmakla temeyyüz ettiğini cevaben söyledim. Lâkin şu etnografik mülâhazanın doğruluğunu teslim edip etmediğini bilemiyorum.»

Bu esnada *Falguière*'in büstünün bir kalıbı gözüme ilişti.

Kızgın ve ateş püsküren bir mizaç, fırtınalarla alt üst olan bir toprak gibi buruşmuş ve kabarmış bir çehre, daima homurdanmak tabiatında olan adamlara

mahsus bıyıklar, sık ve kısa saçlar.

Rodin bana dönerek:

— Küçük bir boğa idi, dedi.»

Filhakika boynunun geniş olduğunu ve bunun önünde de derinin sarkık bir gerdan teşkil ettiğini, alın, dört köşe ve başın da adeta ileriye atılmağa hazır gibi muannidane eğilmiş bulunduğunu farkettim.

Küçük bir boğa! Rodin'in ekseriya hayvanat ile böyle mukayeseleri var. Böyle yapmakla bittabi sîmaları zihnen umumî sınıflara ayırmak işini kolaylaştırmış oluyor.

Rodin bana *Falguière* ile nasıl rabita peyda ettiğini anlattı, dedi ki:

— Benim yaptığım *Balzac* büstünün üdeba cemiyeti tarafından reddedildiği sırada idi. Siparişin icrasına vasıta olmuş olan *Falguière* benim muarızlarımın fikrinde olmadığını bana gösterdiği dostluk ile isbat etmek istedi. Ben de bu teveccüh ve mahabbete bir mukabele olmak üzere onun büstünü yaptım. Bunu ikmal ettiğim zaman pek ziyade tasvip etti; hatta, biliyorum ki onu kendi huzurunda tenkit etmiş olanlara karşı da müdafaa etti; sonra kendi de be-

nim büstümü yaptı ki pek güzeldir.»

Elhasıl Rodin'de *Berthe-lot'* nın büstünün tuncdan bir kopyasını dahi gördüm. Bunu o büyük kimyagerin vefatından yalnız bir sene evel yapmıştı. Bu heykelde o ilim sahibi müstahsal mesainin neticesini müfekkiresi önüne alarak derin derin teemmül ediyor. Kendi şahsının karşısında, eski itikatların sukutu karşısında, bazı esrarına vukuf ve nüfuz etmiş olduğu, fakat gene pek ziyade esrarengiz kaldığını gördüğü tabiatın karşısında, semanın payansız girdabı kenarında tek başına kalmış düşünüyor, ve muazzep olan nasiyesi ile aşağıya bakan gözleri elîm bir surette hüznün ve kasvet içinde bulunuyor. Bu güzel kafa modern olan zekânın bir timsali gibidir ve sanki işba hâline gelmiş, tefekkürden hemen de yorulmuş olduğu halde nihayet kendi kendine soruyor: «neye yarar?»

Kopiyalarımı taktir ettiğim ve haklarında üstadın mutalaa-larını dinlemiş olduğum büstler şimdi zihnimde bir zümre hâlinde toplu bulunuyor ve bana da zamanımıza ait en zengin vesaik definesi hâlinde görünüyor.

Rodin'e dedim ki:

— Eğer *Houdon* XVIII nci

asır hatıratını yazdı ise, siz de XIX ci asrın sonuna ait olanlarını yazdınız.

Sizin üslubunuz selefizinkinden daha sert, daha şiddetlidir; ifade tarzları daha az zaif, lâkin daha tabîî ve daha ziyade fecaat-engizdir deyeceğim.

On sekizinci asırda mergup ve itirazcuyane olan *septisism*, yani «râypcılık» sizde haşîn ve elemnâk bir hâl almıştır. *Houdon'* un şahısları daha mûnis, sizinkiler ise daha mütevahhiştirler. *Houdon'* unkiler tenkitlerini bir idare tarzının suyi istimâlleri hakkında yürütürlerdi; sizinkiler hayatı beşerin bizzat kıymetini mevzuu bahs ediyor ve te hakkuku kabil olmayan arzulardan müte-hassıl iltirapları duyuyor gibidirlere.»

Bunun üzerine Rodin şu suretle sözüne nihayet verdi:

— Eyi yapmağa elimden geldiği kadar çalıştım. Hiç bir vakit yalan söylemedim. Muasırlarımı hiç bir zaman daha güzel göstermeye çalışmadım. Büstlerim ekseriya hoş gitmedi, çünkü sıdk ve hulus ile yapılmışdırlar. Her halde bir meziyyetleri vardır ki o da hakikattir. Varsın güzellikleri de bu olsun!

VAHİT